फोहरमैला निष्काशन, संकलन तथा अन्तिम विसर्जन सम्बन्धी विराटनगर उप-महानगरपालिकाको निर्देशिका, २०६८

विराटनगर उप-महानगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका प्रत्येक घर, पसल, होटल तथा रेष्टुरेण्ट, व्यवासायिक तथा औद्योगिक प्रतिष्ठान, शिक्षण संस्था, निजि तथा गैरसरकारी संस्था, कार्यालय, बैंक तथा वित्तिय संस्था, धार्मिक स्थल, सार्वजनिक स्थल आदिबाट उत्पादन हुने फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी बनाई फोहरमैला संकलन, ढुवानी तथा अन्तिम विसर्जन गरी सडक तथा सार्वजनिक स्थल, चोक, गल्ली, खुल्ला क्षेत्र, उद्यान, नदी र नदी किनार आदिको सरसफाइ कार्यमा सुधार ल्याउन *फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ को दफा ५१ को उपदफा २* बमोजिम यो निर्देशिका जारी गरिएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिकः

१) **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः**

क) यो निर्देशिकाको नाम विराटनगर उप-महानगरपालिका फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी निर्देशिका, २०६८ रहनेछ ।

ख) यो निर्देशिका विराटनगर उप-महानगरपालिकाबाट निर्णय भएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

१.१ परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामाः-

(क) “औद्योगिक फोहरमैला” भन्नाले औद्योगिक प्रतिष्ठानबाट निष्काशन हुने हानिकारक तथा प्रदूषण युक्त फोहोरमैला सम्झनु पर्छ ।

(ख) “औद्योगिक प्रतिष्ठान” भन्नाले कुनै उद्योग, व्यवसाय वा सेवा सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित कुनै कम्पनी, उद्योग, फर्म वा अन्य कुनै निकाय सम्झनु पर्छ ।

(ग) “कन्टेनर” भन्नाले फोहरमैला सङ्कलन गर्ने प्रयोजनको लागि निश्चित स्थानमा राखिएको फोहरमैला थुपार्ने भाँडो, बाकस, बाल्टीन वा यस्तै प्रकारको अन्य कुनै वस्तु सम्झनु पर्छ र सो शब्दले कम्पोष्ट मल उत्पादन गर्न राखिएको भाँडो समेतलाई जनाउनेछ ।

(घ) “ढुवानी” भन्नाले सङ्कलित फोहरमैला उत्पादन स्थलबाट सङ्कलन केन्द्र र सङ्कलन केन्द्रबाट स्थानान्तरण केन्द्रसम्म वा स्थानान्तरण केन्द्रबाट फोहोरमैला व्यवस्थापन स्थल वा स्थानीय निकायले तोकेको स्थानसम्म लैजाने कार्य सम्झनु पर्छ ।

(ङ) “तोकिएको”” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

(च) “न्यूनीकरण” भन्नाले कुनै पनि प्रविधि वा उपायको प्रयोग गरी फोहरमैलाको परिमाण, आकार वा प्रभावमा कम गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।

(छ) “निष्काशन” भन्नाले फोहरमैला उत्पादन स्थलबाट स्थानीय निकायले तोकेको स्थानमा थुपार्ने वा निकाल्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।

(ज) “प्रदूषण” भन्नाले फोहरमैलाबाट निस्कने ठोस, तरल वा ग्यास वस्तुको संयोजनबाट वातावरणमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपले प्रभाव परी वातावरणमा उल्लेखनीय ह्रास ल्याउने, क्षति पुऱ्याउने वा

वातावरणको लाभदायी वा उपयोगी प्रयोजनमा हानि नोक्सानी पुऱ्याउने क्रियाकलाप सम्झनु पर्छ।

(झ) "प्रभावित क्षेत्र" भन्नाले फोहरमैला व्यवस्थापन स्थलको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लिखित क्षेत्रलाई सम्झनु पर्छ।

(ञ) "प्रशोधन" भन्नाले फोहरमैलाको रुप वा गुणमा परिवर्तन गरी अन्य कुनै उपयोगी वस्तु तयार गर्ने, मल, ग्यास, ऊर्जा वा अन्य वस्तु उत्पादन गरी फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने प्रक्रिया सम्झनु पर्छ।

(ट) "प्रशोधन स्थल" भन्नाले फोहरमैलालाई प्रशोधन गरी मल, ग्यास, ऊर्जा वा अन्य वस्तु उत्पादनका लागि कार्य सञ्चालन गर्ने स्थान सम्झनु पर्छ।

(ठ) "पुनः चक्रीय प्रयोग" भन्नाले प्रविधिको प्रयोगद्वारा सङ्कलित फोहरमैलालाई कच्चा पदार्थमा रुपान्तरण गरी उपयोगी वस्तुको रुपमा विकास गरी पुनः प्रयोगमा ल्याउने कार्य सम्झनु पर्छ।

(ड) "फोहरमैला" भन्नाले घरेलु फोहरमैला, औद्योगिक फोहरमैला, रासायनिक फोहोरमैला, स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला वा हानिकारक फोहरमैला सम्झनु पर्छ र सो शब्दले तत्काल प्रयोग हुन नसक्ने अवस्थामा रहेका, फालिएका वा सडेगलेका, वातावरणमा ह्रास आउने गरी निष्काशन गरिएका ठोस, तरल, ग्यास, लेदो, धुवाँ, धुलो, विद्युतीय तथा सूचना प्रविधिका लागि प्रयोग भएका सामाग्रीहरु लगायतका पदार्थ वा त्यस्तै प्रकारका अन्य वस्तुहरु वा अनाधिकृत रुपमा सार्वजनिक स्थलमा टाँसिएका पोष्टर, पम्पलेट र नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी फोहरमैला भनी तोकिदिएको अन्य वस्तु समेतलाई जनाउनेछ।

(ढ) "फोहरमैला व्यवस्थापन स्थल (स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइट)" भन्नाले फोहरमैला विसर्जन वा प्रशोधन गर्नको लागि स्थानीय निकायले तोकेकेको स्थल सम्झनु पर्छ।

(ण) "फोहरमैला सङ्कलन" भन्नाले फोहरमैला उत्पादन स्थलबाट उठाउने, घर-घरबाट सङ्कलन गर्ने, सार्वजनिक स्थलमा रहेको फोहरमैला बढार्ने, थुपार्ने, झारपात उखेल्ने तथा अनधिकृत रुपमा सार्वजनिक स्थलमा टाँसिएका पोष्टर, पम्पलेट उप्काई सङ्कलन गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ।

(त) "फोहरमैला सङ्कलन तथा ढुवानी साधन" भन्नाले फोहरमैला सङ्कलन तथा ढुवानी गर्ने प्रयोजनका लागि प्रयोग गरिने साधन, उपकरण वा औजार सम्झनु पर्छ।

(थ) "बन्द पश्चात् व्यवस्थापन (पोस्ट क्लोजर म्यानेजेमेण्ट)" भन्नाले फोहरमैला व्यवस्थापन स्थलमा फोहरमैला विसर्जन गर्न बन्द गरे पश्चात् सो क्षेत्रको वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्नको लागि गरिने कार्य सम्झनु पर्छ।

(द) "रासायनिक फोहरमैला" भन्नाले यथास्थितिमा प्रयोग हुन नसक्ने जुनसुकै स्रोत तथा प्रक्रियाबाट निस्केकेका मानव स्वास्थ्य लगायत जीव, जन्तु एवं वातावरणमा प्रतिकूल असर पार्ने सम्पूर्ण रासायनिक पदार्थहरु वा समय समयमा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी रासायनिक फोहरमैला भनी तोकेकेका ठोस, तरल, धुलो, लेदो, ग्यास लगायतका पदार्थ वा वस्तुलाई सम्झनु पर्छ।

(ध) "विसर्जन" भन्नाले फोहरमैलाको अन्तिम निष्काशन तथा व्यवस्थापन सम्झनु पर्छ।

(न) "सङ्कलन केन्द्र" भन्नाले घर घरबाट निस्कने फोहरमैला सङ्कलन गरी निर्धारित समयसम्म फाल्न, राख्न वा थुपार्न स्थानीय निकायले तोकेको स्थान सम्झनु पर्छ र सो शब्दले घरघरमा फोहरमैला सङ्कलन गर्न आउने स्थानीय निकायले तोकेको फोहरमैला सङ्कलक वा फोहरमैला सङ्कलन गर्ने साधन समेतलाई जनाउनेछ।

(प) "सामुदायिक संस्था" भन्नाले नाफा आर्जन नगर्ने उद्देश्यले समुदायको हितका निम्ति प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित

समुदायमा आधारित सहभागितामूलक उपभोक्ता समूह, सहकारी संस्था वा गैरसरकारी संस्था सम्झनु पर्छ ।

(फ) “स्थानान्तरण केन्द्र” भन्नाले सङ्कलित फोहरमैला विसर्जन गर्न फोहरमैला व्यवस्थापन स्थल (स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइट) मा लैजानु अघि फोहरमैला सङ्कलनको लागि स्थानीय निकायले तोकेको स्थान सम्झनु पर्छ ।

(ब) “स्थानीय निकाय” भन्नाले सम्बन्धित महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका, नगरपालिका वा गाउँ विकास समिति सम्झनु पर्छ ।

(भ) “स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला” भन्नाले अस्पताल, क्लिनिक, फार्मेसी, औषधी पसल, ब्लड बैङ्क, प्याथोलोजिकल प्रयोगशाला, पशु-स्वास्थ्यजन्य संस्था वा स्वास्थ्य अनुसन्धान केन्द्रबाट उत्पादन तथा निष्काशन हुने हानिकारक फोहरमैला सम्झनु पर्छ ।

(म) “हानिकारक फोहरमैला” भन्नाले प्राकृतिक वातावरणमा ह्रास ल्याउने, मानव तथा अन्य प्राणीको स्वास्थ्यमा हानि नोक्सानी पुऱ्याउने विभिन्न रुपमा निष्काशित वस्तु,पदार्थ तथा रेडियो विकिरण सम्झनु पर्छ ।

य) “अनुगमन समिति” भन्नाले फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि न.पा. द्वारा गठित नगरस्तरीय समिति भन्ने बुझ्नुपर्नेछ ।

परिच्छेदः २

२.१) फोहरमैला उत्पादन तथा निष्काशनसम्बन्धीः

(क) प्रत्येक घर, पसल, व्यवासायिक प्रतिष्ठान, सार्वजनिक प्रतिष्ठान, शिक्षालय, कार्यालय, धार्मिक स्थल, सार्वजनिक स्थल तथा परिसर आदिबाट उत्पादन हुने घरेलु तथा नगरजन्य फोहरलाई निष्काशनपूर्व जैविक (Organic) र अजैविक (Inorganic)

गरी छुट्टयाउने र अलग भाँडोमा राख्न लगाउने व्यवस्थालाई अनिवार्य गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

(ख) बुँदा नं. (क) बमोजिम अलग अलग राखिएका फोहरहरुलाई वि.उ.म.न.पा.ले तोकेको दिन, समय र स्थानमा मात्र निष्काशन गर्नुपर्नेछ । दिन, समय र स्थान तोकेको सूचना विराटनगर उप महानगरपालिकाले नियमितरूपमा संचार माध्यमहरुमार्फत जानकारी गराउनेछ । साथै सम्बन्धित वडा कार्यालयबाट पनि यससम्बन्धी जानकारी प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

(ग) घरेलु फोहर उत्पादनमा कमील्याउन वडा कार्यालयको संयोजनमा स्थानीय टोल संगठन तथा सबै सरोकारवालाको सहभागितामा जनस्तरमा नागरिक सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

(घ) वि.उ.म.न.पा. क्षेत्रभित्र संचलनमा रहेका प्रत्येक घर, संस्था, व्यापारिक एवं व्यवसायिक प्रतिष्ठान तथा पसलबाट निस्कने फोहर सडकमा फाल्न वा निष्काशन गर्न प्रतिबन्ध लगाइएको छ । त्यस्तो फोहरको व्यवस्थापनका लागि फोहर निष्कासन कर्ताले छुट्टै फोहर राख्ने भाँडाको बन्दोबस्त गरी सोही भाँडोमा फोहर राख्ने र यसै निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम मात्र फोहर निष्काशन गर्नुपर्नेछ ।

ङ) फोहोरमैलालाई हानिकारक, रसायनिक र विशेष फोहोरमा वर्गीकरण गरी त्यसलाई नमिसाइ बिसर्जन गरिनेछ ।

२.२) फोहरमैला निस्कासन, संकलन तथा विसर्जन सम्बन्धी व्यवस्था

(क) फोहर संकलन कार्यका लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरुले वि.उ.म.न.पा.ले तोकेका स्थानहरु वा तोकिएका संकलन केन्द्रमा तोकिएको समयमा मात्र फोहर निष्काशन गर्नुपर्नेछ ।

(ख) फोहर निष्काशन गर्दा निम्न बमोजिमका समय सीमाको पालना गर्नुपर्नेछ ।

- प्रत्येक दिन बेलुका ९:०० बजे देखि विहान ८:०० बजेसम्म ।

  विराटनगर उप-महानगरपालिकाले उल्लेखित समय सीमा भित्र कुनै निश्चित स्थानका लागि निश्चित समय तोकी फोहर संकलन गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्ने छ । यसरी निश्चित समय तोकिएकोमा सोही बमोजिम गर्नु गराउनुपर्नेछ

(ग) फोहोर संकलन गर्ने सवारी साधनद्वारा ढोका-ढोकामा फोहर संकलन गर्दा (सशुल्क सेवाग्राहीको हकमा) तोकिएको समय सीमाको २ मिनेटसम्म तोकिएको स्थानमा पर्खन सक्नेछ । फोहर संकलनका लागि रिक्सा वा सवारी साधन आउँदा साइरन वा घण्टी बजाइनेछ र साइरन वा घण्टी बजेको सुन्नासाथ गाडी वा रिक्सामा फोहर फाल्नुपर्नेछ । त्यस्तो रिक्सा वा सवारी साधन कुनै एक स्थानमा बढीमा २ मिनेटसम्म मात्र रोकिनेछ ।

(घ) अस्पताल, उद्योग वा अन्यत्र कतैबाट पनि उत्पादन हुने हानिकारक फोहरलाई अन्य फोहर संकलन केन्द्र वा फोहर संकलनमा प्रयोग हुने सवारी साधन वा रिक्सामा फाल्न पाइनेछैन । त्यस्ता फोहोरमैलाको व्यवस्थापन सम्बन्धित निकाय आफैंले गर्नुपर्नेछ ।

(ङ) घर, पसल, व्यावसायिक प्रतिष्ठान, शिक्षालय, कार्यालय परिसर आदिबाट निस्कने जैविक फोहरलाई सकेसम्म आफैले कुनै विधि अवलम्बन गरी वा नजिकको सामुदायिक कम्पोष्टिङ्ग केन्द्र (Community composting Center) मा लगी कम्पोष्टिङ्ग गर्नु पर्दछ र अजैविक फोहर मध्ये पुनः प्रयोग हुने वा चक्रीय प्रयोग हुने फोहरलाई छुट्टयाई नजिकको Community Recycle Center (CRC) वा त्यस्ता फोहर खरिद गर्ने केन्द्रमा लगी बेच्ने र बाँकी रहन गएको फोहरमात्र निष्काशन गर्ने गर्नुपर्दछ ।

(च) कसैले पनि सवारी साधन वा रिक्सा वा संकलन केन्द्रमा फोहर निष्काशन गर्दा वातावरणमैत्री ढंगबाट छरपष्ट नहुने गरी सुरक्षित ढंगले राख्नुपर्दछ ।

(छ) एक पटक फोहर संकलन गरी सफा गरिएको फोहर संकलन केन्द्रमा पुनः फोहर फाल्न पाइने छैन ।

ज) न.पा.ले आवश्यकता र औचित्यको आधारमा फोहोर संकलन गर्ने समय र स्थान परिवर्तन गर्न सक्नेछ ।

झ) विशेष समारोह विवाह, ब्रतवन्ध धार्मिक तथा सांस्कृतिक कार्यक्रम, राजनैतिक दल वा संघसंस्थाद्वारा गरिने कार्यहरुबाट उत्पादित फोहोर सो आयोजक व्यक्ति वा संघ संस्थाले आफ्नै खर्चमा न.पा. वा न.पा.को साझेदार संस्थासँग समन्वय गरी व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद : ३

३.१) निजी कम्पनी/गैरसरकारी संघ संस्था/सामुदायिक संस्थाले पालना गर्नुपर्ने कर्तव्य र दायित्व

(क) माथि उल्लिखित निर्देशनको पूर्ण पालना गर्नु गराउनु विराटनगर उप-महानगरपालिका क्षेत्रको घर, पसल, व्यवासायिक प्रतिष्ठान, सार्वजनिक प्रतिष्ठान, शिक्षालय, कार्यालय, धार्मिक स्थल, सार्वजनिक स्थल तथा परिसर आदिको कर्तव्य हुनेछ ।

(ख) फोहर व्यवस्थापनसम्बन्धी कामका सम्बन्धमा सबै निजी कम्पनी, गैरसरकारी संघ संस्था तथा सामुदायिक संस्थाको जवाफदेहिता विराटनगर उप-महानगरपालिका प्रति रहनेछ ।

(ग) वि.उ.म.न.पा.ले तोकेको फोहर संकलन तथा निष्काशन सम्बन्धी समय पालना र अन्य निर्देशनहरुको पालना सम्बन्धित सबैले गर्नुपर्नेछ ।

(घ) वि.उ.म.न.पा.लाई शुल्क तिरी कुनै सेवा लिने निजी कम्पनी वा सामुदायिक वा गैर सरकारी संघ-संस्थाले समयमै नियमानुसार तिर्नु बुझाउनु पर्नेछ । यो प्रवाधान विपरीत कसैले समयमा शुल्क तिर्ने बुझाउने काम नगरेमा त्यस्तो संस्था वा व्यक्तिलाई दिइएको सेवा तत्काल बन्द गरी निजसँग लिन बाँकी रकम सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गरिनेछ ।

(ङ) रिक्सा वा गाडीबाट फोहर संकलन गर्ने निजी फर्म, कम्पनी, गैरसरकारी/सामुदायिक संघसंस्था आदिले वि.उ.म.न.पा.को स्विकृति विना सोझै न.पा.ले तोकेको संकलन केन्द्रमा फोहर फाल्न पाउने छैनन ।

(च) कसैले पनि तोकेको साधन र समयमा बाहेक अघि पछि फोहर निष्कासन गरेमा, फालेमा, छरपस्ट बनाएमा, नउठाएमा, छर्दै लगेमा, फोहर बोक्ने सवारी साधनलाई नढाकी खुला रुपमा गुडाएमा, फोहर व्यवस्थापन गर्ने कर्मचारी वा संस्था वा व्यक्ति वा नागरिकलाई कुनै प्रतिकुल अवरोध गरेमा तत्काल दण्डनीय कार्वाही गरिनेछ ।

(छ) निजी क्षेत्रबाट हुने फोहर व्यवस्थापन कार्यको नियमित अनुगमन तथा मुल्यांकन गरिनेछ ।

(ज) नगरपालिकाले फोहोर व्यवस्थापनका लागि आवश्यकता अनुसार विभिन्न क्षेत्र निर्धारण गरी छुट्टाछुट्टै फोहोर सकलन केन्द्र तोक्न सक्नेछ ।

झ) फोहोरमैला व्यवस्थापनको क्षेत्रमा न.पा. को पूर्व स्वीकृति, सम्झौता तथा अनुमति बेगर अन्य कुनै पनि व्यक्ति वा संस्थाले कार्य गर्न गराउन पाउनेछैन ।

परिच्छेद: ४

४.१) कसुर

यस निर्देशिका विपरित जथाभावि फोहोर फाल्ने, मिसाउने तथा फोहोर संकलन कार्यमा अवरोध पुऱ्याउने गरेमा यस निर्देशिकाको प्रयोजनका लागि कसुर गरेको मानिनेछ ।

दण्ड सजाय सम्बन्धी:

फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ को दफा ३८ तथा यस निर्देशिकामा उल्लेख गरे बमोजिमको कसुर गरेमा त्यस्तो कसुर गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई देहाय बमोजिम दण्ड सजाय गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

४.१.१) स्थानीय निकायले अधिकार प्रत्यायोजन गरे बमोजिम वातावरण अधिकृत/तोकिएको अधिकृत /अनुगमन कर्ताले निम्नबमोजिम कसुरमा निम्नबमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ ।

(क) स्थानीय निकायले तोकिदिएको समय र स्थान बाहेक अन्यत्र फोहरमैला निष्कासन गर्नेलाई पहिलो पटक भए रु.५,०००।- सम्मको जरिवाना ।

ख) कन्टेनर वा फोहरमैला संकलन केन्द्रमा राखिएको फोहरमैला अनाधिकृत तवरले प्रयोग गर्नेलाई पटकैपिछे रु.५००।- देखि रु.५,०००।- सम्मको जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

ग) श्रोतमै फोहरमैलाको पृथकिकरण नगरी ऐनको दफा ६ को विपरित फोहरमैला मिसाएर निष्कासन गर्नेलाई प्रत्येक पटक रु.५००।- सम्म जरिवाना ।

घ) *सडक पेटी नालामाथी व्यवसाय (रेष्टुरेन्ट, माछा, मासु, सब्जी पसल, चटपटे, घुपचुप, वर्कसप आदी) सन्चालन गर्नेलाई पटकैपिछे रु.१०००।- देखि रु.५,०००।- सम्मको जरिवाना एवं निश्चित समय भित्र सो नहटाएमा उक्त सामाग्रीहरू जफत गर्न सक्ने ।*

ङ) ठोस फोहर तथा शौचालयजन्य फोहर (दिशा, पिसाव, भान्साघरको फोहर आदी) सडक नाला, ढलमा मिसाउने कार्य गर्नेलाई पटकैपिछे रु.१०००।- देखि रु.५,०००।- सम्मको जरिवाना एवं निश्चित समय भित्र सो बन्द गर्न आदेश दिन सक्ने ।

च) न.पा.ले नगरका विभिन्न स्थानमा फोहोर संकलन केन्द्र तोकी सार्वजनिक सुचना प्रकाशन गर्नेछ ।

४.१.२) स्थानीय निकायले अधिकार प्रत्यायोजन गरे बमोजिम वातावरण समिति/विभागीय प्रमुख/महाशाखा प्रमुखले निम्न बमोजिम कसुरमा निम्न बमोजिम सजायँ गर्न सक्नेछ ।

क) हानिकारक फोहरफाल्ने/ राख्ने भनी तोकिएको स्थान बाहेक फोहरमैला संकलन केन्द्र, कन्टेनर वा फोहरमैला थुपार्ने ठाउँमा कुनै पनि किसिमको हानिकारक पदार्थ फाल्ने, राख्ने वा थुपार्नेलाई पटकैपिछे रु.५,०००।- देखि रु.१५,०००।- सम्मको जरिवाना र त्यस्तो कसुरबाट कुनै क्षति भई सकेको रहेछ भने सो बरावरको क्षतिपुर्ति समेत भराउन सक्ने ।

ख) मरेका वा मारेका पशु पंक्षी र सोको लादी, प्वाँख, हड्डी तथा माछाको कत्ला आदि फोहरलाई तोकेको स्थानबाहेकमा राखेमा पटकैपिछे रु.५,०००।- देखि रु.१५,०००।- सम्मको जरिवाना ।

ग) घर, कम्पाउण्ड तथा परिसरको फोहरमैला सडक वा अन्य सार्वजनिक स्थानमा राख्ने, फाल्ने गरेमा, फोहरबाट निस्केको दुषित पानी वा ढल चुहाई अन्य व्यक्तिको घर जग्गा प्रदुषित गराउनेलाई पटकैपिछे रु.५,०००।- देखि रु.१५,०००।- सम्मको जरिवाना ।

घ) निर्देशिकाको दफा ५ (१) (क) बमोजिमको कसुर दोश्रो चोटी गर्नेलाई रु.५,०००।- देखि रु.१०,०००।- सम्मको जरिवाना र सो भन्दा बढी गरेमा पटकै पिच्छे रु.१५,०००।- जरिवाना ।

ङ) सडक, पेटी, नाला इत्यादीमा निर्माणजन्य सामाग्री थुपारी बाटो, पेटी अवरुद्ध गरेमा पटकैपिछे रु.५०००।- देखि रु.१००००।- सम्म जरिवान गरी चौविस घण्टा भित्र सो सामाग्री हटाउने आदेश दिनसक्ने ।

४.१.३) स्थानीय निकायले अधिकार प्रत्यायोजन गरे बमोजिम प्रमुख/कार्यकारी अधिकृतले निम्न बमोजिम कसुरमा निम्न बमोजिम सजायँ गर्न सक्नेछ ।

क) फोहरमैला संकलन केन्द्रमा राखिएको कन्टेनर तोडफोड गर्ने, क्षती पुर्‍याउने, राखिएको स्थानबाट हटाउने वा संकलन केन्द्रमा कुनै नोक्सानी पुर्‍याउनेलाई पटकैपिछे रु.१५,०००।- देखि रु.५०,०००।- सम्मको जरिवाना ।

ख) यस ऐन बमोजिम अनुमती नलिई फोहरमैला व्यवस्थापनको कार्य गर्नेलाई पटकैपिच्छे. रु.१५,०००।- देखि रु.५०,०००।- सम्मको जरिवाना ।

ग) यस ऐन बमोजिम फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि प्रदान गरिएको अनुमति-पत्रमा उल्लिखित सर्तहरु उल्लंघन गर्नेलाई रु.१५,०००।- देखि रु.५०,०००।- सम्मको जरिवाना ।

४.१.४) देहाय बमोजिम कसुरमा स्थानीय निकायले देहाय बमोजिम दण्ड सजायँ गर्न सक्नेछ ।

क) स्थानीय निकायले तोकिएको ठाउँ बाहेक जन स्वास्थ्यमा प्रतिकुल असर पर्ने गरी सडक वा अन्य सार्वजनिक स्थानमा कुनै पनि किसिमको हानीकारक फोहरमैला राख्ने, फाल्ने, थुपार्ने वा निष्कासन गर्नेलाई रु.३०,०००।- देखि रु.५०,०००।- सम्म जरिवाना ।

ख) रसायनिक फोहरमैला, औद्योगिक फोहरमैला, स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला वा हानिकारक फोहरमैला जथाभावी फाल्ने, राख्ने वा निष्कासन गर्ने वा गराउनेलाई

रु.५०,०००।- देखि रु.१,००,०००।- सम्मको जरिवाना । सोही कसुर पुनः गरेमा पहिलो पटक गरेको जरिवानाको दोब्बर जरिवाना गरी प्रचलित कानुन बमोजिम अनुमती रद्द गर्नको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखि पठाउन सक्ने ।

ग) औद्योगिक प्रतिष्ठान वा स्वास्थ्य संस्थाले उद्योग वा स्वास्थ्य संस्थाबाट निस्कने हानिकारक फोहरमैला जथाभावी फाल्ने, राख्ने वा निष्कासन गर्ने वा गराउनेलाई रु.५०,०००।- देखि रु.१,००,०००।- सम्मको जरिवाना । सोही कसुर पुनः गरेमा पहिलो पटक गरेको जरिवानाको दोब्बर जरिवाना गरी प्रचलित कानुन बमोजिम अनुमती रद्द गर्नको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखि पठाउन सक्ने ।

घ) ऐनको दफा ४४ विपरित रसायनिक विषादिको आयात गर्ने वा म्याद नाघेको औषधी नष्ट गर्ने जिम्मेवारी पुरा नगर्नेलाई रु.५०,०००।- देखि रु.१,००,०००।- सम्मको जरिवाना । सोही कसुर पुनः गरेमा पहिलो पटक गरेको जरिवानाको दोब्बर जरिवाना गरी प्रचलित कानुन बमोजिम अनुमती रद्द गर्नको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखि पठाउन सक्ने ।

(४.१.५) प्रमुख जिल्ला अधिकारीले निम्न बमोजिम कसुरमा निम्न बमोजिम सजायँ गर्न सक्नेछ ।

(क) फोहरमैला संकलन ढुवानी तथा फोहरमैला व्यवस्थापनमा बाधा अवरोध श्रृजना गर्नेलाई रु.१०,०००।- देखि रु.५०,०००।- सम्मको जरिवाना वा १५ दिन देखि ३ महिनासम्म कैद वा दुवै सजायँ गर्न सक्ने ।

ख) फोहरमैला संकलन, ढुवानी तथा अन्तिम निष्कासन स्थलमा अवरोध, बन्द, घेराउ गर्ने वा फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यमा हडताल गर्नेलाई रु.१०,०००।- देखि रु.५०,०००।- सम्मको जरिवाना वा १५ दिने देखि ३ महिनासम्म कैद वा दुवै सजायँ गर्न सक्ने ।

ग) फोहरमैला अत्याधिक उत्पादन हुने बस्तु भनी नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी प्रतिबन्ध लगाएको कुनै बस्तुको उत्पादन तथा विक्री वितरण गर्नेलाई रु.५,०००।- देखि रु.१०,०००।- सम्मको जरिवाना वा ३ महिनासम्म कैद वा दुवै सजायँ गर्न सक्ने ।

परिच्छेदः ५

क) नगरपालिकाबाट तोकिएको अधिकृत वा अनुगमनकर्ता वा समितीले चिकित्सा क्षेत्रसँग सम्बिन्धित संस्थाले IEE[1]/ EIA[2] *को वातावरणीय प्रकृया पुरा गरेको छ छैन सोको जाँच बुझ र निरीक्षण गर्नेछ ।*

ख) नगरपालिकाले फोहरमैला व्यवस्थापन तथा अनुगमनको कार्य एवं यस सम्बन्धमा भएका आदेश बमोजिम दण्ड सजायँ कार्यान्वयन गर्न विशेष कार्यदल गठन गर्ने छ ।

ग) नगर क्षेत्रका व्यवसायीहरुले व्यवसाय नविकरण गर्न आउँदा नविकरण गराउनु पूर्व एवं नयाँ पसल व्यवसाय दर्ता गर्दाकै समयमा फोहर उठाउने जिम्मेवारी पाएको व्यक्ति, फर्म वा संस्थाबाट ग्राहक कार्ड अनिवार्य रुपमा लिएको हुनु पर्नेछ । यस्तो ग्राहक कार्ड लिएको नलिएको वातावरण शाखाबाट जाँचबुझ गरी जाँचबुझ शाखाबाट त्यस्तो ग्राहक कार्ड लिएको प्रमाणित गरिदिए पश्चात मात्र व्यवसाय नविकरण गरिनेछ ।

माथी विभिन्न दफामा उल्लेखित कसुर गर्ने व्यक्तिलाई तोकिएको दण्ड सजायँ, जरिवाना र कैद भुक्तान नगर्ने व्यक्ति, संस्थालाई देहाय बमोजिम कारवाही गर्न गराउन सकिनेछ ।

क) दण्ड जरिवाना र सजाय तोक्नु अघि सामान्य कसुरमा पहिलो पटक चेतावनी वा सचेत गराउन सकिने ।

ख) वि.न.उ.म.न.पा.बाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा रोक्ने वा बन्द गर्न सकिने ।

ग) सेवा प्रदायक निजी कम्पनी, फर्म, गैरसरकारी/सामुदायिक संस्था भएमा सेवा बन्देज गर्ने, त्यस्ता संस्थालाई कालो सुचीमा राख्ने ।

६) अनुगमन समितिः यस निर्देशिका बमोजिम फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य प्रभावकारी ढंगले गर्न गराउन प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको संयोजकत्वमा पाँच सदस्यीय अनुगमन समिति रहनेछ :-

क) प्रमुख कार्यकारी अधिकृत - संयोजक

ख) न.पा.को साझेदार संस्थाको प्रतिनिधि - सदस्य

ग) जिल्ला पत्रकार महासंघ अन्तरगत वातावरणको क्षेत्रमा काम गर्ने पत्रकार - सदस्य

घ) गै.स.स. महासंघसँग आवद्ध वातावरण क्षेत्रमा कार्यरत गै.स.स. प्रतिनिधि - सदस्य

ङ) न.पा. वातावरण शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

नोट : फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धमा साझेदार संस्था नियुक्त नभएको अवस्थामा न.पा.ले तोकेको वातावरण विज्ञ सदस्य रहनेछ ।

अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारः

क) यस निर्देशिका बमोजिमको फोहोर संकलन, ढुवानी तथा अन्तिम विसर्जन भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

ख) यस निर्देशिका बमोजिम जथाभावि फोहोर फाल्ने गरेको पाइएमा समितिको सिफारिस बमोजिम कारवाहीको प्रक्रिया अगाडि बढाउन सक्नेछ ।

७) पुरस्कारको व्यवस्थाः

यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाईमा उल्लेखिनीय योगदान पुर्‍याउने कुनै व्यक्ति, संघ, संस्था वा व्यवसायिक प्रतिष्ठान आदिलाई यथोचित पुरस्कार तथा सम्मान प्रदान गरिनेछ ।

द्रष्टव्यः

- फोहोरमैला व्यवस्थापन ऐन २०६८, स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ र सार्वजनिक-नीजि साझेदारी निर्देशिका २०६१ मा निर्दिष्ट प्रावधानहरु यस निर्देशिकामा समेत स्वतः नीहित रहेको मानिनेछ ।
- नेपाल सरकारले जारी गरेको प्लाष्टिक झोला नियमन तथा नियन्त्रण निर्देशिका २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका प्रावधानहरुलाई यस न.पा. ले मार्गदर्शनका रुपमा लिइ कार्यान्वयन गर्ने गराउनेछ ।

नोटः

1. IEE: Initial Environment Examination.
2. EIA: Environment Impact Assessment.